

A 2008-as év madara a kanalasgém

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közel harminc éve, először 1979-ben hirdette meg az év madara programot. Ebben az esztendőben a tagok szavazatai alapján a kanalasgémre kívánják felhívni a figyelmet.

A kanalasgém a fehér gólyánál valamivel kisebb termetű, fehér tollazatú madarunk. Költési időben a tarkóról sárgásfehér színű üstök nyúlik hátra. Jellegzetes, egyedi formájú, hosszú, fekete csőre kanálformában végződik. Röptében a nyakát és fejét előre, a lábát hátra nyújtja a gólyákhoz hasonlóan, míg a gémfélék, így a fehér tollazatú kócsagok is behúzott nyakkal repülnek.

A kanalasgém hatalmas területen él. Földrészünkön a nálunk honos törzsalak elsősorban a déli országokban fordul elő. Nyugat-Európa jelentős részéről kipusztult, csak Hollandiában és Spanyolországban él jelentősebb számban. Európai állománya mintegy 10 000 párra tehető, amelyből közel 3000 pár költ Oroszországban. Hazai állományát 1000-1300 párra becsülik a szakemberek. Hazánk sík vidékein, a nagyobb mocsarak, tavak és halastavak, terjedelmes, összefüggő nádasainak fészkelő madara. Legjelentősebb a hortobágyi, de jelentősnek mondható a Csaj-tavon és a Dinnyési Fertőn költő állománya is. Elvéve ártéri erdőkben, így Tisza-tó mentén is költethet.

Vonuló madarunk, amelynek első csapatai korán, olykor februárban megjelennek. Telepesen költ a kiterjedt

avas nádasokban. Kolóniái a megfigyelések szerint 10-350 pár közöttiek. A fészkek távolsága olyan kicsi, hogy gyakran egymásba érnek. Egyes telepein, ha kisebb számban költ, más fajokkal, elsősorban gémfélékkel együtt telepszik meg. Nagyobb telepein inkább csak fajtársaival fordul elő. Az avas nádasok mélyén, szinte megközelíthetetlen helyen található fészket a vízszint közelében letaposott, letördelt nádra rakja. Általában nádszálakból építi fészket. Az egyes fészkek méteres átmérőjűek, és olykor fél méter magasak is lehetnek. Az érkezéstől függően április-május hónapokban rakják le rendszerint három-négy tojásból álló fészkeiket. Mindkét szülő kotlik, a kotlási idő kb. 21 nap.

Táplálkozás közben kedveli a nyugodt, sekély, nyílt vízfelületeket. A zsákmányát a legfeljebb hasig érő vizekből tudja összeszedni. Többnyire zárt csapatokban, néha szabályos sorba rendeződve halásznak. Ide-oda járkálnak, miközben kanálszerű csőrüket a víz alá merítik, közben a fejüket egyik oldalról a másikra forgatva, kaszálószerű mozdulatokat végeznek. Fő tápláléka az ebihal, pióca, rákok, vízi rovarok és azok lárvái. Kisebb mértékben apró halat, békát, gőtét, és csigákat is fogyaszt.

A költések befejeződése után, a nyár végén még a fészkelőhely tágabb környezetében kóborolnak, elsősorban a Kárpát-medencében. A zömük a nyári kóborlások befejezése után, szeptemberben vonul el. A gyűrűzések adatai szerint a hazai állomány zöme Olaszországban és

Szicílián keresztül vonul Észak-Afrikába. Ugyanakkor az állomány egy része délkeleti irányban vonul el. Az eddigi adatok alapján feltételezhető, hogy a magyar állomány zöme Észak-Afrikában telel. A madaraink egy része a földrész belső, trópusi területeire, így a Niger folyó öntésterületeire is eljuthat.

A kanalasgém csak ott tud megtelepedni, ahol költési időben és az azt követő hónapokban folyamatosan talál megfelelő vízmélységű, táplálékban gazdag vizeket. Különösen aszályos években kell nagyobb figyelmet fordítani táplálkozó területeire, és ha szükséges, időben kell a természetvédelmi célú vízutánpótlásról gondoskodni. Az év madara mellett más madárfajoknak is kedvez a halastavak madárbarát kezelése. Ennek részét képezi, hogy a költőhelyein folyamatosan kell gondoskodni avas nádról. Az előregedett nádasok négyévenkénti, szakaszos, frissítő vágását, vagy az avas nádashoz friss nádrész hozzácsatolását javasolja dr. Kovács Gábor.

Napjainkban a teljes európai állomány jelentős része, több mint 10 %-a költ hazánkban. Ez azt jelenti, hogy fokozott a felelősségünk a faj európai állományának a megőrzésében, amiért mindent meg kell tennünk. Szerencsére állománya lassú emelkedést mutat. Mindezek alapján feltételezhető, hogy még sokáig gyönyörködhetünk ebben a különös csőrformájú, dekoratív madárban. Ezt a cél szolgálják az MME által felkarolt kutatási és védelmi programok is.

Andrési Pál